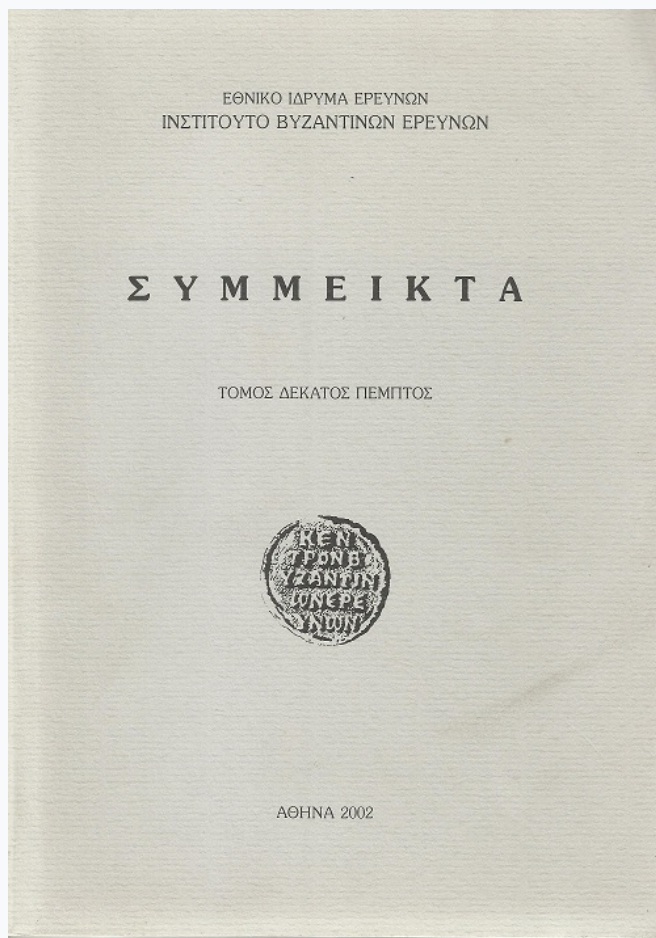

Byzantina Symmeikta

Vol 15 (2002)

SYMMEIKTA 15

Από τη βασιλική δωρουφορία στην τελετουργική συνοδεία. Η ανάδειξη των σκριβώνων από τη Σύγκλητο (6ος-7ος αι.)

Μαρία ΛΕΟΝΤΣΙΝΗ

doi: [10.12681/byzsym.887](https://doi.org/10.12681/byzsym.887)

Copyright © 2014, Μαρία ΛΕΟΝΤΣΙΝΗ

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

To cite this article:

ΛΕΟΝΤΣΙΝΗ Μ. (2008). Από τη βασιλική δωρουφορία στην τελετουργική συνοδεία. Η ανάδειξη των σκριβώνων από τη Σύγκλητο (6ος-7ος αι.). *Byzantina Symmeikta*, 15, 53–65. <https://doi.org/10.12681/byzsym.887>

ΜΑΡΙΑ ΛΕΟΝΤΣΙΝΗ

ΑΠΟ ΤΗ ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΔΟΥΡΥΦΟΡΙΑ ΣΤΗΝ ΤΕΛΕΤΟΥΡΓΙΚΗ ΣΥΝΟΔΕΙΑ
Η ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΤΩΝ ΣΚΡΙΒΩΝΩΝ ΑΠΟ ΤΗ ΣΥΓΚΛΗΤΟ (6ος-7ος αι.)

Το αξίωμα των σκριβώνων¹ εμφανίζεται σε ολιγάριθμες αφηγηματικές πηγές και σε σφραγίδες που χρονολογούνται από την εποχή της βασιλείας του Ιουστινιανού Α΄ έως τις αρχές του 8ου αιώνα. Αν και οι κάτοχοι των σφραγίδων δεν ταυτίζονται πάντοτε με εκείνους που αναφέρονται στις αφηγηματικές πηγές, είναι φανερό ότι επρόκειτο για αξιωματούχους στους οποίους ο αυτοκράτορας ανέθετε ποικίλες αποστολές. Τον 9ο αιώνα οι σκριβώνες περιλαμβάνονται στους αξιωματούχους του τάγματος των εξκουβιτόρων². Τον 10ο αιώνα, ενώ οι αφηγηματικές πηγές δεν παρέχουν για τη δραστηριότητα των σκριβώνων καμία σχετική πληροφορία, το αξίωμα μνημονεύεται στο *Περί βασιλείου τάξεως* μεταξύ των *πεζών* που συνόδευαν την αυτοκρατορική πομπή κατά τις δεσποτικές εορτές³. Επειδή στα Τακτικά εγγράφονται ως επίλεκτα μέλη του τάγματος των εξκουβιτόρων, η έρευνα έχει αποδώσει στα καθήκοντά τους στρατιωτική υφή⁴.

Οι βυζαντινοί συγγραφείς περιγράφουν τις αρμοδιότητες των σκριβώνων, αλλά δεν ευμολογούν τον τίτλο ούτε διασαφηνίζουν την προέλευση του αξιώματος⁵.

1. Βλ. σχετικά, Ε. STEIN, *Histoire du Bas-Empire*, 2. *De la disparition de l'Empire d'Occident à la mort de Justinien (476-565)*, Παρίσι-Βρυξέλλες-Αμστερνταμ 1949, 446.

2. *Τακτικόν Uspenskij* (χρον. 842-843), έκδ. Ν. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ, *Les Listes de Préséance Byzantines des IXe et Xe siècles*, Παρίσι 1972, 63.1 και *Κλητορολόγιο του Φιλοθέου* (χρον. 899), ό.π., 113.1, 155.27, 173.14, 203.10, 207.1· για το αξίωμα βλ. ειδικότερα ό.π., 330. Πρβλ. επίσης *Constantine Porphyrogenitus, Three treatises on imperial military expeditions*, έκδ. J. F. HALDON [CFHB XXVIII], Βιέννη 1990, Text (C) στ. 661, σελ. 136.

3. *Constantini Porphyrogeniti De Cerimoniis Aulae Byzantinae*, I, 9 και 10 (έκδ. J. REISKE, Βόννη 1829-1830, σελ. 67.21, 81.20).

4. J. F. HALDON, *Byzantine Praetorians. An Administrative Institutional and Social Survey of the Opsikion and Tagmata, c. 580-900*, Βόννη 1984, 161-164.

5. Ο όρος παραπέμπει στον λατινικό *scriba*-ae, που δηλώνει τον γραφέα ή υπογραφέα. Ο όρος *σκριβών* δεν απαντά στα έργα του Προκόπιου. Ο ΙΩΑΝΝΗΣ ΛΥΔΟΣ, *Περί άρχων τής Ρωμαίων πολιτείας*,

Τούτο οφείλεται στο γεγονός ότι τον 6ο αιώνα, οπότε εμφανίζεται το αξίωμα, τα λατινικά χρησιμοποιούνταν εκτός από τις βυζαντινές κτήσεις στην Ιταλία και από τον διοικητικό μηχανισμό της Κωνσταντινούπολης⁶ λατινική ορολογία χρησιμοποιείται, άλλωστε, στις επιγραφές των σφραγίδων ακόμη και κατά τον 7ο αιώνα. Το λατινικό αλφάβητο έχει μάλιστα θεωρηθεί ότι υπογράμμισε την πρόθεση των κατόχων αυτών των σφραγίδων να προβάλλουν την αριστοκρατική τους καταγωγή ή να προσδίδουν αρχαιοπρέπεια στους τίτλους τους⁷. Στα έργα του Αγαθία και, αργότερα, του Θεοφύλακτου Σιμοκάτη περιέχονται ελάχιστες και εξαιρετικά σύντομες επεξηγήσεις του αξιώματος, γεγονός που υποδεικνύει ότι το αξίωμα δεν ήταν ευρύτερα γνωστό. Ο Αγαθίας, μάλιστα, αναφέρει τους σκριβώνες ως *ἀμφὶ τὰ βασιλεία δορυφόρους*⁸, όρος που επιτείνει τη σύγχυση για τις αρμοδιότητές τους, αφού τόσο στα έργα του Προκοπίου και στα μεταγενέστερα βυζαντινά λεξικά, ο *δορυφόρος* δηλώνει ομάδα αξιωματούχων με ποικίλες αρμοδιότητες⁹.

Ο Θεοφύλακτος Σιμοκάτης προσδιορίζει τους σκριβώνες ως *ἐπιφανεῖς ἄνδρες* οι οποίοι προέρχονται από τους *σωματοφύλακας τοῦ βασιλέως*¹⁰. Η επεξήγηση αυτή συμπίπτει με τη μεταγενέστερη μνεία του Λεξικού της Σούδας, σύμφωνα με

έκδ. Α. BANDY, Φιλαδέλφεια 1983, 128.24, αναφέρει *σκριβαν μὲν ἐκείνῳ ἀντὶ τοῦ ὑπογραφέα* πρβλ. ό.π., 182.4-7: *Εἰ πᾶσάν τις ἐπέλθοι κατὰ πόδα τὴν Ῥωμαϊκὴν ἱστορίαν, οὔποτε εὐρήσει πρὸ τῆς Κωνσταντινίου βασιλείας τὸ σκρινιάριον ὄνομα. σκρινίον μὲν γὰρ καὶ σκριβαν καὶ τὰ τούτων δὴ παράγωγα εὐρήσει, τὸ δὲ σκρινιάριον ἐπώνυμον οὐδαμοῦ.*

6. HAR. MIHĂESCU, Die Lage der zwei Weltsprachen (Griechisch und Latein) im Byzantinischen Reich des 7. Jh. als Merkmal einer Zeitwende, στο: Helga KÖPSTEIN-FR. WINKELMANN (επιμ.), *Studien zum 7. Jh. in Byzanz, Probleme der Herausbildung des Feudalismus*, Βερολίνο 1976 [BBA 47], 95-100.

7. Βλ. Ν. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ, L'épigraphie des bulles de plomb byzantines, στο: G. CAVALLLO-C. MANGO (επιμ.), *Epigrafia medievale greca e latina. Ideologia e funzione*, Σπολέτο 1995, 153-168 και ιδιαίτερα 158, σημ. 9 και 159, σημ. 11.

8. Ἐπιφάνειος *Ἀγαθίου Σχολαστικοῦ Ἱστοριῶν Γ'*, 14.5 (έκδ. R. KEYDELL, Βερολίνο 1967 [CFHB II], 102-103) πρβλ. Averil CAMERON, *Agathias*, Οξφόρδη 1970, 77.

9. *δορυφόροι: φύλακες, ὑπηρέται βασιλέως, ὄπλοφόροι, ὑπασπισταί*: *Photii Patriarchae Lexicon*, έκδ. Chr. THEODORIDIS, Βερολίνο-Ν. Υόρκη 1982, τόμ. Α', αρ. 728 πρβλ. τον ανάλογο ορισμό στη Σούδα, έκδ. Α. ADLER, Στουτγάρδη 1967, τόμ. I/2, 132.1-2, αρ. 1403.

10. ΘΕΟΦΥΛΑΚΤΟΣ ΣΙΜΟΚΑΤΗΣ, *Ἱστορία*, Α' 4.7, Ζ' 3.8, Η' 5.10 (έκδ. C. DE BOOR - P. WIRTH, Στουτγάρδη 1972, 47, 250, 293). Στην ίδια όμως πηγή, ό.π., Γ' 11. 4 (σελ. 132), ως *σωματοφύλαξ και ὑπασπιστής τοῦ βασιλέως* αναφέρονται και οι *ἐξκουβίτορες, ἡγεμῶν* των οποίων ήταν και ο κατοπινός αυτοκράτορας Τιβέριος Β' πρβλ. στο ίδιο, Ζ' 15.7 (σελ. 272). Μνεία σχετικά με τον *ἄρχοντα τῶν βασιλικῶν σωματοφυλάκων* βρίσκεται στο έργο του ΠΡΟΚΟΠΙΟΥ, *Ἐπερ τῶν πολέμων*, VIII 21.11-12 (έκδ. J. HAURY - G. WIRTH, Λιψία 1978, τόμ. 2), ο οποίος αναφέρεται στο Βελισάριο που το 551 (σύμφωνα με τον STEIN, *Histoire du Bas-Empire*, 822-823) ήταν κόμης των εξκουβιτόρων.

την οποία *σκριβων* σημαίνει *κατά Λατίνους τὸν τῶν σωματοφυλάκων ὑπερφερόμενον*¹¹. Είναι λοιπόν εύλογο να υποθέσουμε ότι οι δύο παραπάνω ερμηνείες είναι συμπληρωματικές και υπονοούν την προέλευση των σκριβόνων από την αυτοκρατορική φρουρά¹². Η εξέλιξη στο βαθμό του σκριβώνα δεν πρέπει να ήταν πάντως μια αυτονόητη προαγωγή, αλλά δείχνει να γινόταν με αφορμή την ανάθεση επίσημων αποστολών. Οι αποστολές αυτές είχαν εμπιστευτικό χαρακτήρα¹³ –πράγμα που δικαιολογεί και τις ολιγάριθμες σχετικές μνείες στις πηγές και είναι επίσης ενδεικτικό για τη σημασία του αξιώματος.

Οι σκριβώνες φαίνεται ότι αναδεικνύονταν στο αξίωμά τους ως μέλη του τάγματος των εξκουβιτόρων και το κύρος τους αντλούσαν από την ευχέρειά τους να βρίσκονται κοντά στον αυτοκράτορα ήδη από τη βασιλεία του Ιουστινιανού Α΄. Την ανάδειξη σε αυτό το αξίωμα φαίνεται να υποβοήθησε η ευρύτατη συγκλητική υποστήριξη στους επικεφαλής της φρουράς του παλατίου, κόμπτες των εξκουβιτόρων, Ιουστίνιο Α΄ (518-527) και Τιβέριο Β΄ (578-582) κατά την άνοδό τους στο θρόνο αλλά και σε όλη τη διάρκεια της βασιλείας τους¹⁴. Η στενή συνεργασία ανάμεσα στους αξιωματούχους του τάγματος των εξκουβιτόρων και τη Σύγκλητο είναι εμφανής στο περιεχόμενο των αποστολών που ανετίθεντο στους σκριβώνες, οι οποίες εξυπηρετούσαν τις υπηρεσιακές ανάγκες της. Όσα παραδείγματα σκριβόνων γνωρίζουμε εγγράφονται στο πλαίσιο αυτό και αφορούν την εκτέλεση αυτοκρατορικών αποφάσεων που είχαν επικυρωθεί από τη Σύγκλητο .

Η πρώτη γνωστή μνεία του αξιώματος συνδέεται με την αποστολή της αυτοκρατορικής *jussio* (543) προς τον πάπα Βιγίλιο (537-555) που ανετέθη στον *Anthemum scribonem*¹⁵. Η επικοινωνία ανάμεσα στην Κωνσταντινούπολη και τη

11. Σούδα, τόμ. Ι/4 388.17, αρ. 696. Οι *σκριβώνες* υποκαθιστούσαν τους *domestici et protectores* τους οποίους χρησιμοποιούσε ο αυτοκράτορας σε δύσκολες αποστολές: A. H. M. JONES, *The Later Roman Empire (284-602)* I, Οξφόρδη 1964, 401.

12. J. B. BURY, *The Imperial Administrative System in the Ninth Century*, Ν. Υόρκη, 58-59 JONES, *Later Roman Empire*, τόμ. ΙΙ, 658-659 HALDON, *Praetorians*, 137-138.

13. T. C. LOUNGHIS, *Les ambassades byzantines en Occident depuis la fondation des états barbares jusqu'aux Croisades (407-1096)*, Αθήνα 1980, 319.

14. Είναι χαρακτηριστική η εκτίμηση για τον Ιουστίνιο Α΄: *ἀπὸ στρατιωτῶν ἀρξάμενος καὶ ἕως τῆς συγκλήτου προκόψας* στον ΘΕΟΦΑΝΗ, έκδ. C. DE BOOR, Λιψία 1883 (ανατ. Ν. Υόρκη 1980), τόμ. Α΄, 164.17. Για την ανάδειξη ενώπιον της Συγκλήτου του Τιβερίου από κόμπτα των εξκουβιτόρων σε καίσαρα και αργότερα αυτοκράτορα, βλ. στο ίδιο, 247.29-30 και 248.15-17· πρβλ. Αικατερίνη ΧΡΙΣΤΟΦΙΛΟΠΟΥΛΟΥ, *Ἐκλογή, ἀναγόρευσις καὶ στέψις τοῦ βυζαντινοῦ αὐτοκράτορος*, Αθήνα 1956, 52-53.

15. *Βίος Βιγιλίου*, *Liber Pontificalis* I, έκδ. L. DUCHESNE, 2η έκδ. Παρίσι 1955, 296-297· πρβλ. LOUNGHIS, *Les ambassades byzantines en Occident*, 71, σημ. 3. Για τον Ανθιμο/Ανθέμιο, βλ. *PLRE III/A*, λήμμα *Anthem(i)us* 3.

Ρώμη ήταν υψίστης σημασίας για τη Σύγκλητο¹⁶ και η προσκόμιση επιστολής από έναν αξιωματούχο της αυλής προσέδιδε την επισημότητα και την εγκυρότητα, που απαιτούσε η εκτέλεση των εντολών του αυτοκράτορα. Σκριβώνες μνημονεύονται και σε άλλες, ανάλογες περιστάσεις που χρονολογούνται κατά τη βασιλεία του Ιουστινιανού Α΄. Ο Αγαθίας αναφέρει τη διεξαγωγή μιας επίσημης έρευνας από τον απεσταλμένο του αυτοκράτορα *σκριβώνα* Μεστριανό, με σκοπό τη σύλληψη του Ιωάννη και του αδελφού του, Ρουστικού ως υπαίτιων της δολοφονίας του Γουβάζη, βασιλέα των Λαζών το 551¹⁷. Ο Μεστριανός είχε αναλάβει τα καθήκοντά υπό την εποπτεία του επικεφαλής της αποστολής και επιφανούς συγκληπτικού Αθανασίου¹⁸. Ανάλογης σημασίας ήταν οι αρμοδιότητες του *σκριβώνος* Κομεντιόλου, κατά τη διεκπεραίωση πρεσβείας, την οποία ανέλαβε το έτος 600, επί Τιβερίου Α΄, ο συγκληπτικός Ελπίδιος για να διαπραγματευθεί τη σύναψη ειρήνης με τους Αβάρους¹⁹. Η αποστολή του *βασιλείου μαχαιροφόρου* Θεοδώρου, ο οποίος το έτος 579 συνόδευσε το στρατηγό Ζαχαρία σε πρεσβεία στην Περσία, με το αξίωμα του στρατηγού²⁰, θα μπορούσε να συγκριθεί με τις δυο προηγούμενες περιπτώσεις σε ό,τι αφορά την αρμονική συνεργασία ενός αξιωματούχου, πιθανότατα σπαθαρίου, με αξιωματούχους από τη Σύγκλητο σε αποστολές με διπλωματικό χαρακτήρα. Όλοι οι παραπάνω προορισμοί σε κέντρα εξουσίας, όπως η Ρώμη, η έδρα του Χαγάνου, η χώρα των Λαζών και το περσικό βασίλειο, σχετίζονται με υποθέσεις ο χειρισμός των οποίων ανήκε παραδοσιακά στη Σύγκλητο, όπως η τήρηση των αυτοκρατορικών οδηγιών στις διπλωματικές επαφές²¹. Η παρουσία σκριβώνων σε αυτές τις αποστολές μακριά από την πρωτεύουσα αποτελούσε εγγύηση για την αποτελεσματικότητα της αυτοκρατορικής διπλωματίας και, μάλιστα, σε περιστάσεις διακύβευσης ευαίσθητων ισορροπιών.

16. E. STEIN, La disparition du Sénat de Rome à la fin du VIe siècle, *Bulletin de la Classe des Lettres de l'Académie de Belgique* 23, 1937, 308-322 (ο ΙΔΙΟΣ, *Opera Minora Selecta*, Amsterdam 1968, 308-322).

17. Ο Αθανάσιος αποκαλείται *ὁ τῶν τὰ πρῶτα λαχόντων ἐν τῇ συγκλήτῳ βουλῆι*: βλ. ΑΓΑΘΙΑΣ, *Ἱστορία* Γ΄ 14 (σελ. 102)· *PLRE* III/B, λήμμα Mestrianus.

18. Βλ. πιο πάνω σημ. 8.

19. ΘΕΟΦ. ΣΙΜΟΚΑΤΤΗΣ, Α΄ 4,7 (σελ. 47)· F. DÖLGER, *Regesten der Kaiserurkunden des oströmischen Reiches* I, Μόναχο-Βερολίνο 1924, αρ. 82. Για τον Κομεντιόλο, βλ. *PLRE* III/A, λήμμα Comentiolus 1.

20. ΜΕΝΑΝΑΡΟΣ, έκδ. R. C. BLOCKLEY, *The History of Menander the Guardsman. Introductory Essay, Text, Translation, and Historiographical Notes*, Liverpool 1985, Fragment 23.8 (Exc. de Leg. Rom. 17)· Dölger, *Regesten* I, αρ. 59· *PLRE* III/B, λήμμα Theodorus 36.

21. Αικατερίνη ΧΡΙΣΤΟΦΙΛΟΠΟΥΛΟΥ, *Ἡ Σύγκλητος εἰς τὸ βυζαντινὸν κράτος*, Αθήνα 1949, 121-122.

Η μνεία σκριβώνων σε αγιολογικά κείμενα υποδεικνύει τη σημασία του αξιώματος για τη βυζαντινή κοινωνία. Η προσφώνηση *πρὸς τὸν σκριβωνα Οὐάλεντα* σε επιστολή του Νείλου Αγκύρας (περί το 430) αποτελεί στοιχείο για την μεταχρονολόγηση του κειμένου²². Ωστόσο, η επίδοση από *γενναιοτάτους σκριβωνες* στην Αμάσεια του Πόντου *βασιλικῆς ἐπιστολῆς*²³ προς τον άγιο Ευτύχιο αποδίδει την επισιμότητα της μεταφοράς από την Κωνσταντινούπολη της απόφασης του Ιουστίνου Β΄ (565-578) για την επιστροφή του άγιου στον πατριαρχικό θρόνο (552-565 και 577-582). *Σκριβων*, ο οποίος έφερε ξίφος, προκαλούσε αισθήματα σεβασμού και φόβου στο ναύκληρο του πλοίου, κατά τη διάρκεια ενός θαλάσσιου ταξιδιού από την Κωνσταντινούπολη προς την Ιερουσαλήμ, σύμφωνα με διήγηση που περιλαμβάνεται στον *Λειμῶνα* του Ιωάννη Μόσχου²⁴.

Οι γνώσεις μας για τις αρμοδιότητες των *σκριβώνων* φωτίζονται από την αυτοκρατορική επιστολή, ή *κομονητούριο*, των μέσων του 6ου αιώνα που σώζεται σε εκτενή επιγραφή²⁵. Κομιστής της επιστολής και αρμόδιος για την εκτέλεση των αυτοκρατορικών εντολών ήταν ο *σκριβων* *Ίωάννης*²⁶. Με το βασιλικό γράμμα που απευθυνόταν στους *κτίτορες* της Αδριανούπολης της Ονωριάδας, ο σκριβων Ιωάννης μετέφερε την αυτοκρατορική απόφαση για τον περιορισμό της δράσης των τοπικών αρχόντων και τη σύλληψη *τῶν λεγομένων ξυλοκαβαλλαρίων* καθώς και για την επιβολή ανάλογων ποινών σε όσους κτίτορες διατηρούσαν υπεράριθμο στρατό στην περιοχή. Η παρουσία του *σκριβωνος* αποτελούσε εγγύηση για την εφαρμογή μιας αυτοκρατορικής απόφασης από τους ισχυρούς κτίτορες της Ονωριάδας²⁷. Η διεκπεραίωση από *σκριβωνα* αποφάσεων με ισχύ νόμου —που είχε εκχωρηθεί από την εποχή του Θεοδοσίου Β΄ στη Σύγκλητο²⁸— επιβεβαιώνει την υποστήριξη του έργου της Συγκλήτου και την εγγύηση για την διεκπεραίωσή του από αυτούς τους

22. *Νείλου τοῦ ἀσκητοῦ Ἐπιστολῶν Βιβλία Δ΄*, PG 79, 308· βλ. σχετικά STEIN, *Histoire*, 446, σημ. 1, καθώς και την παρατήρηση του HALDON, *Praetorians*, 409-410, σημ. 233.

23. ΕΥΣΤΡΑΤΙΟΣ, *Βίος άγιου Ευτυχίου*, PG 87/2, 2353.

24. ΙΩΑΝΝΗΣ ΜΟΣΧΟΣ, *Λειμῶν*, PG 87/3, 3041-3044.

25. Έκδοση και σχόλια, D. FEISSEL-I. KAYGUSUZ, Un mandement impérial du VIe siècle dans une inscription d'Hadrianoupolis d'Honoriate, *TM* 9, 1985, 397-419. Το έγγραφο χρονολογείται στη βασιλεία του Ιουστινιανού Α΄ ή σε εκείνην του διαδόχου του, Ιουστίνου Β΄, ό.π., 418-419. Το *commonitorium* ισοδυναμεί με το υπομνηστικό γράμμα και στον ιουστινιάνειο Κώδικα απαντά ως *κομμωνιῶριον*, βλ. σχετικά Σπ. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Η ελληνική νομική γλώσσα*, Αθήνα-Κομοτηνή 2000, 123.

26. *PLRE* III/A, λήμμα Joannes 163.

27. FEISSEL-KAYGUSUZ, Un mandement impérial, 404-405.

28. Ι. ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ, *Βυζαντινή Διπλωματική. Α΄. Αυτοκρατορικά έγγραφα*, Θεσσαλονίκη 1972, 167.

αξιωματούχους με αυτοκρατορική έγκριση. Την εκπροσώπηση της αυθεντίας του αυτοκράτορα από τους σκριβώνες δείχνει ακόμη η εκτέλεση ποινών, όπως η αποστέρηση αξιώματος. Σε αυτή την ειδική δικαιοδοσία παραπέμπει το παράδειγμα της αφαίρεσης της *ζώνης* του στρατηγού Μαρκιανού από τον, πιθανότατα, *σκριβώνα* Ακάκιο κατ' εντολήν του αυτοκράτορα Ιουστίνου Β', που πραγματοποιήθηκε το 573 ενώπιον των στρατιωτών του στη διάρκεια των επιχειρήσεων στην περιοχή της Νίσιβης²⁹. Οι σχέσεις των *σκριβώνων* με τη Σύγκλητο είναι εμφανείς στα παραπάνω παραδείγματα της συμμετοχής τους στην ακολουθία συγκλητικών και της επιβολής κυρώσεων σε υψηλούς αξιωματούχους³⁰.

Επί Μαυρικού, οι *σκριβώνες* φαίνεται να δέχονται εντολές και από συγκλητικούς με στρατιωτικές εξουσίες. Το 596/7, ο στρατηγός Πέτρος, αδελφός του αυτοκράτορα, απέστειλε *σκριβώνα* για να συλλάβει τον επίσκοπο της πόλης Ασήμου στο Δούναβη, επειδή ο τελευταίος δεν άνοιγε τις πύλες της πόλης του για να δεχθεί τα βυζαντινά στρατεύματα³¹. Το 601/2, ο *έπιφανής σκριβών* Βώνοςος *έδεδεσε διακονείσθαι Πέτρῳ τῷ στρατηγῷ*³² έχοντας πιθανότατα λάβει οδηγίες από τον αυτοκράτορα. Η ευχέρεια του Βωνόσου να έχει στη διάθεσή του στόλο στο Δούναβη, για να μεταφέρει με ασφάλεια στρατεύματα στην Κωνσταντινούπολη μέσω της θαλασσίας οδού, είναι ενδεικτική της ισχυρής θέσης των *σκριβώνων* στην πρωτεύουσα. Μεταξύ των αξιωματούχων, που θεωρείται ότι έφεραν τον τίτλο του *σκριβώνος*, συγκαταλέγονται ο απεσταλμένος του Τιβερίου Α' στην Αλεξάνδρεια για τη σύλληψη του γιού του Εξάρχου Αφρικής Θεοδοσίου, Αριστομάχου³³, και ο βασιλικός *ύπασπιστής* της ακολουθίας του Μαυρικού, που συνέλαβε τρεις Σλάβους στην Ηράκλεια της Θράκης³⁴. Η ταύτιση των τελευταίων ως *σκριβώνων* θεωρήθηκε εύλογη από τους συντάκτες προσωπογραφικών λημμάτων και στηρίχθηκε στις εκτελεστικές δικαιοδοσίες τους που παραπέμπουν σε αρμοδιότητες σχετικές με το αξίωμά τους.

29. Παρόλο που η αποστολή του Ακακίου μνημονεύεται σε πολλές πηγές –βλ. σχετικά *PLRE III/A*, λήμμα Acacius 4–, δεν αναφέρεται ως *σκριβών* ούτε στην εκτενή περιγραφή του συμβάντος από τον Μιχαήλ Σύρο (έκδ. J.-B. CHABOT, *La Chronique de Michel le Syrien, Patriarche Jacobite d'Antioche*, Παρίσι 1901, ανατ. Βρυξέλλες 1963, τόμ. 2, X, viii, 307-308· πρβλ. DÖLGER, *Regesten I*, αρ. 30).

30. Βλ. πιο πάνω, σημ. 17 και 18.

31. ΘΕΟΦΑΝΗΣ, *Χρονογραφία*, 275.6-11· πρβλ. *PLRE III/B*, λήμμα Anonymus 101.

32. ΘΕΟΦ. ΣΙΜΟΚΑΤΗΣ, Η' 5.11 (σελ. 293)· πρβλ. ΘΕΟΦΑΝΗΣ, *Χρονογραφία*, 284.13-16· *PLRE III/A*, λήμμα Bonosus I.

33. ΙΩΑΝΝΗΣ ΝΙΚΙΟΥ, *The Chronicle of John, Bishop of Nikiu, translated from Zotenbergs Ethiopic Text* by R. H. CHARLES, Οξφόρδη 1916, xciv. 8, 152· *PLRE III/A*, λήμμα Andreas 10.

34. ΘΕΟΦ. ΣΙΜΟΚΑΤΗΣ, Στ' 2.10 (σελ. 223)· *PLRE III/B*, λήμμα Anonymus 102.

Οι αρμοδιότητες των *σκριβώνων*, που μνημονεύονται στις επιστολές του πάπα Γρηγορίου Α΄ και τους συνδέουν με διοικητικές υποθέσεις στην Ιταλία και την Σικελία είναι σαφείς. Από τους *σκριβωνες* αυτούς, που χρονολογούνται στα τελευταία πέντε έτη της βασιλείας του Μαυρικού και φέρουν τον τίτλο του *vir magnificus*, ονομαστικά αναφέρονται ο Busa, που μετέφερε στον Πάπα τριάντα λίβρες χρυσού³⁵, ο Julianus³⁶, ο Gentio³⁷ και ο Azimarchus³⁸. Στις επιστολές αυτές, που απηχούν τις αξιώσεις του Γρηγορίου Α΄ στις διοικητικές υποθέσεις της Ιταλίας, οι *σκριβωνες* εμφανίζονται κυρίως ως μεσολαβητές στην ανταλλαγή επιστολών μεταξύ του αυτοκράτορα ή συγκλητικών αξιωματούχων και τον Έξαρχο Ιταλίας³⁹. Κατά τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων, οι *σκριβωνες* συνέβαλαν στην υπηρεσιακή διευθέτηση θεμάτων σχετικών με τις διοικητικές και κυριαρχικές διεκδικήσεις, και εξέφραζαν την πρόθεση του Βυζαντίου να χειρισθεί την εποπτεία του στην Ιταλία με διπλωματικό τρόπο⁴⁰. Οι *σκριβωνες* ήταν υπό την εποπτεία του συγκλητικού Λεοντίου, που μνημονεύεται ως *vir gloriosus* και *ex consul Siciliae*⁴¹. Οι συχνές, αναλογικά, μνείες *σκριβώνων* στις επιστολές αυτές αποκαλύπτουν τη συμβολή τους στις συγκλητικές δραστηριότητες, κατά την εποχή ακμής αυτής της αριστοκρατίας και των σχέσεών της με τη Δύση επί της βασιλείας του Μαυρικού (582-602)⁴². Στο

35. *S. Gregorii Magni Registrum Epistolarum Libri*, έκδ. D. NORBERG, Turnhout 1982, αρ. V, 30, 9 (Μάρτιος του 595). Πρβλ. DÖLGER, *Regesten* I, 118. Πρβλ. LOUNGHIS, *Ambassades*, 103 και T. S. BROWN, *Gentlemen and officers. Imperial administration and aristocratic power in Byzantine Italy, AD. 554-800*, British School at Rome, [Λονδίνο] 1984, 255. Για τον Busa, βλ. *PLRE III/A*, λήμμα Busa· S. COSENTINO, *Prosopografia dell'Italia Bizantina (493-804)* I, Bologna 1996, 255· Ch. PIETRI-L. PIETRI, *Prosopographie Chrétienne du Bas-Empire, 2 Prosopographie de l'Italie Chrétienne (313-604)*, Ρώμη 1999, τόμ. 2, 1, 352.

36. *S. Gregorii Magni Registrum Epistolarum*, αρ. V, 29, 1, 16 και X, 15, 8· βλ. και *PLRE III/A*, λήμμα Julianus 23.

37. *S. Gregorii Magni Registrum Epistolarum*, αρ. IX, 79, 1· βλ. και *PLRE III/A*, λήμμα Gentio· Ch. και L. PIETRI, *Prosopographie*, 2,1, 912.

38. *S. Gregorii Magni Registrum Epistolarum*, αρ. IX, 4, 17 και 57, 14· *PLRE III/A*, λήμμα Azimarchus· Cosentino, *Prosopografia*, I, 194· Ch. και L. PIETRI, *Prosopographie*, 2,1, 245.

39. LOUNGHIS, *Ambassades*, 425 σημ. 1.

40. Για την αρνητική στάση του Πάπα απέναντι στους *σκριβωνες* βλ. BROWN, *Gentlemen*, 119. Για τις συνέπειες της πολιτικής του Γρηγορίου Α΄ διαθέτουμε την παραίτηση του Αναστασίου Βιβλιοθηκαρίου: *tempestas regebat ecclesiam* (*Theophanis Chronographia*, έκδ. C. DE BOOR, τόμ. Β΄: *Anastasis Bibliothecarii Chronographia Tripertita*, Λιψία 1883 [ανατ. Νέα Υόρκη 1980], κεφ. 167.34.

41. *S. Gregorii Magni Registrum Epistolarum*, αρ. IX, 57, 14.

42. Franziska SHLOSSER, *The Reign of the Emperor Maurikios (582-602). A Reassessment*, Αθήνα 1994, 64-66 και 110-113. Για την εμπιστοσύνη του Μαυρικού προς τους *σκριβωνες*, βλ. στο ίδιο, 110, σημ. 93. Για την διπλωματική δραστηριοποίηση του Γρηγορίου Α΄ στην Ιταλία, βλ. Τ. ΛΟΥΓΓΗΣ, *Η βυζαντινή κυριαρχία στην Ιταλία*, Αθήνα 1989, 119-120.

πρόσωπό τους ο Γρηγόριος Α΄ δείχνει να αντιμετωπίζει τις αυτοκρατορικές παρεμβάσεις στις υποθέσεις της Ιταλίας.

Σε σφραγίδες του 7ου αιώνα μνημονεύονται *σκριβωνες*, οι οποίοι όμως δεν αποτελούν γνωστές προσωπικότητες, όπως παλαιότερα ο Κομεντίολος⁴³ και ο Βώννοσος (601/2)⁴⁴. Η συμμετοχή *σκριβώνων* σε αποστολές στρατηγών στις επαρχίες της αυτοκρατορίας, στο Δούναβη ή στον Έξαρχο της Ιταλίας⁴⁵ ενίσχυε την αποτελεσματική εφαρμογή των αποφάσεων του αυτοκράτορα και της Συγκλήτου. Λίγες ακόμη μαρτυρίες υποδεικνύουν ότι οι *σκριβωνες*, πέρα από τις αυτοκρατορικές αποστολές στις επαρχίες με εκτελεστικές αρμοδιότητες, είχαν εποπτικές αρμοδιότητες σε θέματα στρατολογίας, απονομής δικαιοσύνης και δημοσιονομικών υποθέσεων. Είναι φυσικό αυτές οι αυξημένες δικαιοδοσίες των *σκριβώνων* να προκαλούσαν δυσaréσκεια στις κατά τόπους αρχές, όπως φαίνεται στις επιστολές του Γρηγορίου Α΄⁴⁶. Η μεταγενέστερη Χρονογραφία του Μιχαήλ Σύρου μας πληροφορεί για τη δυσaréσκεια που προκαλούσαν στην αυτοκρατορία η στρατολόγηση και η επιβολή φορολογίας κατά τη διάρκεια της βασιλείας του Μαυρικού⁴⁷. Οι διαμαρτυρίες για τη συμπεριφορά των *σκριβώνων* θα μπορούσαν να συγκριθούν με τις κρίσεις του Προκοπίου σχετικά με τις στρατολογικές δραστηριότητες αξιωματούχων, που αποστέλλονταν από την Κωνσταντινούπολη *ἀνά τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν* και αναφέρονται ως *οἱ ἐν παλατίῳ φύλακες*⁴⁸. Σε όλες τις περιπτώσεις η παρουσία *σκριβώνων* από την πρωτεύουσα ήταν ιδιαίτερα δυσάρεστη και αναδείκνυε την ένταση ανάμεσα στην κεντρική εξουσία και τις τοπικές, επαρχιακές αρχές.

43. ΘΕΟΦ. ΣΙΜΟΚΑΤΗΣ, Α΄ 4.7 (σελ. 47). Στο *Πασχάλιον Χρονικόν* (έκδ. L. DINDORF, Βόννη 1832, I, 694.10–12) ο Κομεντίολος μνημονεύεται ως *παίρικιος και στρατηλάτης*. Στην περίπτωση αυτή είναι φανερό ότι το αξίωμα του *σκριβωνα* αποτέλεσε την απαρχή για μια λαμπρή σταδιοδρομία με την αυτοκρατορική εύνοια, που διακόπηκε απότομα το 602, με τη θανάτωσή του μετά την ανατροπή του Μαυρικού, βλ. *Πασχάλιον Χρονικόν*, I, 649.5, 10; 659.3. Πρβλ. Μ. WHITBY, *The Emperor Maurice and his Historian*, Οξφόρδη 1988, 15.

44. Βλ. πιο πάνω, σημ. 28.

45. Ο Ρ. GOUBERT, *Byzance avant l'Islam*, II.2 *Rome, Byzance et Carthage*, Παρίσι 1965, 52–53, και ο Α. GUILLOU, *Régionalisme et indépendance dans l'empire byzantin au VIIe siècle*, Ρώμη 1969, 90, 174–175, θεωρούν τους *σκριβωνες* αξιωματούχους του Εξάρχου Ιταλίας· πρβλ. όμως Lounghis, *Ambassades*, 425. Για τις αποστολές στρατολόγησης, βλ. J. F. HALDON, *Recruitment and Conscription in the Byzantine Army, C. 550–950*, Βιέννη 1979, 21 σημ. 5.

46. S. Gregorii Magni, *Registrum Epistolarum*, αρ. IX, 79.

47. ΜΙΧΑΪΛ ΣΥΡΟΣ, τόμ. 2, X, xxί, 362.

48. ΠΡΟΚΟΠΙΟΣ, *Ἀνέκδοτα* III, 24.8 (έκδ. J. HAURY-P. WIRTH, Λιψία 1963, 147). Για την ταύτιση των *φυλάκων* με *σκριβωνες*, βλ. STEIN, *Histoire du Bas-Empire*, 446 σημ. 1.

Εκτός από την ενίσχυση του διπλωματικού έργου της Συγκλήτου⁴⁹, οι *σκριβωνες* μετείχαν σε στρατιωτικές υποθέσεις, όπως οι προετοιμασίες για εκστρατείες ή οι πληρωμές στρατευμάτων⁵⁰. Πέρα από το γεγονός ότι λειτουργούσαν ως πρόσωπα της απολύτου εμπιστοσύνης του αυτοκράτορα, φαίνεται ότι οι αρμοδιότητές τους απαιτούσαν οργανωτικές ικανότητες και μόρφωση. Η γνώση των λατινικών ήταν απαραίτητη τουλάχιστον για την κατανόηση της ορολογίας των δημοσίων εγγράφων την εποχή αυτή, αλλά και για την επικοινωνία με το δυτικό τμήμα της αυτοκρατορίας⁵¹. Στα έργα του Αγαθία και του Θεοφύλακτου Σιμοκάττη, που ανήκαν και οι ίδιοι σε περιβάλλον με ανώτατη παιδεία⁵², καθώς και στη *Χρονογραφία* του Θεοφάνη, οι *σκριβωνες* περιγράφονται ως αποφασιστικοί και πειστικοί, ικανότητες που απέρρεαν πιθανότατα από υψηλό επίπεδο παιδείας ή εκπαίδευσης⁵³.

Κατά τον 6ο αιώνα, περίοδο της διαμόρφωσης του αξιώματος, συναντούμε τα περισσότερα παραδείγματα *σκριβώνων* που αναφέρονται ονομαστικά. Φαίνεται ότι το αξίωμα που απονεμόταν από τον αυτοκράτορα, ευνοούσε στη συνέχεια την εξέλιξη του φορέα του στην αυλική στρατιωτική ιεραρχία (φρουρά) αλλά και στη διοίκηση του στρατού, όπως δείχνει το παράδειγμα του Κομεντίου, που υπήρξε διαδοχικά *σκριβων* και στρατηγός⁵⁴. Εκτός, επομένως, από την εμπιστοσύνη του αυτοκράτορα⁵⁵ οι *σκριβωνες* θα πρέπει να διέθεταν και ικανότητες που τους επέτρεπαν να χειρίζονται τις επίσημες συνεννοήσεις και διαπραγματεύσεις, έργο στο οποίο η Σύγκλητος πρέπει να είχε σημαντική ανάμειξη.

49. Για την ανάθεση από τον αυτοκράτορα διπλωματικών αποστολών στη Δύση, και ειδικά στον Πάπα, σε *σκριβωνες*, βλ. LOUNGHIS, *Ambassades*, 71, 103, 319, και 299-300, ο οποίος συσχετίζει τους *σκριβωνες* που αναφέρονται στο *Περί βασιλείου τάξεως* με τους *βασιλικούς* που αναφέρονται στο *Πρός τὸν ἴδιον υἱὸν Ρωμανόν*.

50. Για τις αντίστοιχες αρμοδιότητες των εξκουβιτόρων κατά τη βασιλεία του Ηρακλείου, βλ. W. E. KAEGI, *Two Studies in the Continuity of Late Roman and Byzantine Military Institutions*, *BF* 8, 1982, 91-98.

51. Βλ. πιο πάνω, σημ. 6 και 7.

52. Για τον Αγαθία, βλ. CAMERON, *Agathias*, 140-141. Για τις επιδράσεις των νομικών όρων στη γλώσσα κειμένων του 6ου και 7ου αιώνα, καθώς και για την παράλληλη χρήση λατινικών και ελληνικών, βλ. WHITBY, *The Emperor Maurice*, 340. Ο WHITBY πιθανολογεί την ταύτιση του *σκριβωνα* Θεοφύλακτου (G. ZACOS-A. VEGLERY, *Byzantine Lead Seals I/1*, Βασιλεία 1972, αρ. 1072) με τον Θεοφύλακτο Σιμοκάττη, ο οποίος στην Ιστορία του μνημονεύεται ως *ἀπὸ ἐπάρχων καὶ ἀντιγραφῆς*, βλ. WHITBY, *The Emperor Maurice*, 32 σημ. 18.

53. L. M. WHITBY, *Theophanes' Chronicle Source for the Reigns of Justin II, Tiberius and Maurice (AD. 565- 602)*, *Byzantion* 53, 1983, 312-345· βλ. και ο Ίδιος, *The Emperor Maurice*, 181.

54. Βλ. πιο πάνω, σημ. 46.

55. HALDON, *Praetorians*, 138· WHITBY, *The Emperor Maurice*, 15.

Στο πλαίσιο της ενίσχυσης της κεντρικής εξουσίας και της Συγκλήτου από τον 6ο αιώνα και εξής, η εκτέλεση αυτοκρατορικών αποστολών, που παλαιότερα ήταν αρμοδιότητα της στρατιωτικής διοίκησης, περιήλθε στους *σκριβωνες*. Οι σχετικές μαρτυρίες, σύμφωνα με τις οποίες οι αξιωματούχοι αυτοί ήταν επίλεκτα μέλη της ανακτορικής φρουράς εκφράζουν ακριβώς την εμπιστοσύνη με την οποία τους περιέβαλε ο αυτοκράτορας. Την ιδιαίτερη θέση τους στην ιεραρχία κατά τον 6ο, τον 7ο και τον 8ο αιώνα δεν είναι δυνατόν να την γνωρίζουμε καθώς δεν σώζονται σχετικά αντίστοιχα διοικητικά κείμενα, όπως συμβαίνει με τα μεταγενέστερα Τακτικά⁵⁶. Από τα γνωστά παραδείγματα συνάγεται ότι οι *σκριβωνες* προέρχονταν από μια ομάδα αξιωματούχων με αριστοκρατική καταγωγή, πιστών στον αυτοκράτορα και τη Σύγκλητο.

Παρά το γεγονός ότι οι μαρτυρίες των πηγών σε ό,τι αφορά τους εξκουβίτορες και τους *σκριβωνες* είναι σχετικά περιορισμένες, παρατηρούμε ότι οι τελευταίοι μνημονεύονται συχνότερα κατά την περίοδο που η Σύγκλητος έχει αποφασιστική σημασία στις αποστολές που τους ανατίθενται⁵⁷. Είναι, επίσης, αξιοσημείωτο ότι ο αριθμός σφραγίδων που ανήκαν σε *σκριβωνες* και χρονολογούνται τον 6ο και τον 7ο αιώνα είναι σημαντικός και πολύ μεγαλύτερος από εκείνον που αφορά τους εξκουβίτορες⁵⁸. Τούτο οφείλεται, πιθανότατα, στο γεγονός ότι κυρίως κατά τον 7ο αιώνα, οι *σκριβωνες* υπήρξαν αυτοκρατορικοί απεσταλμένοι που αναλάμβαναν να διεκπεραιώσουν σημαντικές υποθέσεις, συνοδευόμενοι από εξκουβίτορες ή στρατιώτες. Έτσι εξηγείται το γεγονός ότι μολονότι προέρχονταν από τους εξκουβίτορες βρισκόταν πάντοτε σε ανώτερη ιεραρχική βαθμίδα.

Έτσι, στον *Βίο* του Θεοδώρου Συκεών αξιωματούχου που είχε συλληφθεί *άνταρτικῆ αἰτία* εκρατεῖτο σιδηροδέσμιος υπό την επίβλεψη *σκριβώνων*⁵⁹. Ανάλογο

56. Για μνείες της μεσοβυζαντινής περιόδου, βλ. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ, *Listes*, 330. Οι *σκριβωνες* απουσιάζουν από το *Στρατηγικό του Μαυρικίου*, ίσως επειδή δεν αποτέλεσαν στρατό εκστρατείας. Για τον τύπο της αναγόρευσής τους, βλ. R. GUILLAND, *Études de topographie de Constantinople byzantine* I, Βερολίνο-Άμστερνταμ 1969, 17.

57. Για την επιβίωση «συγκλητικών αξιωμάτων» με στρατιωτική υφή, βλ. STEIN, *La disparition du Sénat de Rome*, 399. Σε μια μόνο σφραγίδα, που ανήκει στον Γρηγόριο, βρίσκουμε ταυτόχρονα την αναφορά στον τιμητικό τίτλο του *υπάτου* και στο αξίωμα του *βασιλικού σκριβωνα* (650-750): ZACOS-VEGLERY, *Lead Seals I/2*, αρ. 2843. Για την επιβίωση και τις ονομασίες των παραδοσιακών συγκλητικών αξιωμάτων από τον 9ο αι. και εξής, βλ. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ, *Listes*, 295-296· πρβλ. J. F. HALDON, *Byzantium in the seventh century: the transformation of a culture*, Cambridge 1990, 391 και 393.

58. Για τους εξκουβίτορες τον 7ο αιώνα, βλ. ZACOS-VEGLERY, *Lead Seals I/1*, αρ. 642, 822, 832, 925A, 1041, και τόμ. I/2, αρ. 1630 και 1630A.

59. *Βίος Θεοδώρου Συκεών*, §125.4 (έκδ. A. J. FESTUGIÈRE, *Vie de Théodore de Sykeôn* I, Βρυξέλλες 1970, 101)· πρβλ. HALDON, *Praetorians*, 426 και σημ. 307.

είναι το παράδειγμα από την *Commemoratio*, που συντάχθηκε μετά το 653, και όπου αναφέρεται ότι η κράτηση του πάπα Μαρτίνου στην Κωνσταντινούπολη μεταξύ του 649 και 654, είχε ανατεθεί στον σκριβώνα Σαγολέβα⁶⁰. Στην πρώτη περίπτωση ο σκριβών πλαισιωνόταν από στρατιώτες και στη δεύτερη από εξκουβίτορες. Το έτος 608/9 χρονολογείται η παραδειγματική θανάτωση *εἰς τὴν ἀγραρέα* του σκριβώνος Μακρόβιου που κατηγορήθηκε ότι είχε επαναστατήσει εναντίον του αυτοκράτορα Φωκά⁶¹. Πρόκειται κατά τη γνώμη μας για μια ακόμη ένδειξη σχετικά με τη διάσταση που παρατηρείται κατά τη βασιλεία του Φωκά μεταξύ της Συγκλήτου και του αυτοκράτορα.

Ενδεικτική για τη σχέση των *σκριβώνων* με τον αυτοκράτορα, όπως και με άλλα κέντρα εξουσίας είναι, κατά τη γνώμη μας, η αποστολή του σκριβώνος Μαρίνου, ο οποίος μεταξύ του 642 και 646 κατέστειλε την εξέγερση του καρτουλαρίου Μαυρικού στη Ρώμη ως μεσάζων του Εξάρχου της Ραβέννας Ισαακίου⁶². Δεν είναι, ωστόσο, βέβαιο ότι το αξίωμα του σκριβώνος αποτελούσε βαθμίδα της ιεραρχίας που οδηγούσε στην εξέλιξη εκείνου που το έφερε. Σημειώνουμε όμως ότι σκριβών και σπαθάριος υπήρξε στην αρχή της σταδιοδρομίας του ο μετέπειτα στρατηγός της Ανατολής, του πραισέντου και της Θράκης, Κομεντίολος⁶³, όπως πιθανολογούμε και ο Μαρίνος, που αργότερα μνημονεύεται ως *ὁ τῶν Θρακικῶν ἐκστρατευμάτων ἡγεμών*⁶⁴.

Παρότι η ταύτιση των ονομάτων που αναφέρονται στις επιγραφές με όσα μνημονεύονται στις αφηγηματικές πηγές είναι συνήθως εξαίρεση παρά κανόνας, η αξιοποίηση των σφραγίδων για το αξίωμα αυτό είναι σημαντική. Από το σφραγιστικό υλικό διαπιστώνουμε ότι το αξίωμα του σκριβώνος συνδυαζόταν με άλλα και ειδικότερα με εκείνο του σπαθαρίου. Η επιγραφή σε σφραγίδα του 7ου αιώνα, που

60. MANSI X, 855· πρβλ. HALDON, *Praetorians*, 161 και σημ. 307. Για τον σκριβώνα Sagoleba, βλ. F. WINKELMANN, *Prosopographie der mittelbyzantinischen Zeit*, τόμ. 4, Βερολίνο-Ν. Υόρκη 2001. Η *Relatio Motionis* (PG 90, 109), αναφέρει για την ίδια περίπου εποχή, επίσης στην Κωνσταντινούπολη, τη σύλληψη του Μάξιμου του Ομολογητή από δύο *μανδάτορες μετὰ δέκα ἐξκουβιτόρων*, και όχι σκριβώνες.

61. ΘΕΟΦΑΝΗΣ, *Χρονογραφία*, 297.12.

62. *Βίος Θεοδώρου*, *Liber Pontificalis* I, 331· PLRE III/B, λήμμα Maurinus 2.

63. ΣΙΜΟΚΑΤΤΗΣ, Α' 4, 7 (σελ. 47)· βλ. και πιο πάνω, σημ. 33. ΣΙΜΟΚΑΤΤΗΣ, Α' 7.3 (σελ. 52)· βλ. πιο πάνω, σημ. 19.

64. Για τον Μαρίνο, στρατηγό Θράκης, βλ. *Νικηφόρου Κωνσταντινουπόλεως, Ἱστορία Σύντομος*, έκδ. C. DE BOOR, Λιψία 1880, 24.19-20. Βλ. επίσης, R.-J. LILIE, «Thrakien» und «Thrakiesion», Zur byzantinischen Provinzorganisation am Ende des 7. Jahrhunderts, *JÖB* 26, 1977, 27.

αναφέρει τον Μαρίνο, *σκριβωνα* και βασιλικό σπαθάριο⁶⁵, μας πληροφορεί ότι το αξίωμα έφερε μέλος της αυτοκρατορικής φρουράς. Επιπλέον, ο μεγάλος αριθμός σφραγίδων που χρονολογούνται ως το 650 θεωρούμε ότι συνδέεται με την επιβίωση στο στράτευμα παλαιότερων στοιχείων⁶⁶. Η αναδιοργάνωση του στρατού που πραγματοποίησε ο Ηράκλειος από το 610 έως το 622 επηρέασε, όπως μπορούμε να υποθέσουμε, και την ανάδειξη των *σκριβώνων*. Το αξίωμα του *σκριβωνος* απορροφήθηκε προϊόντος του χρόνου από εκείνο των βασιλικών σπαθαρίων⁶⁷, οι οποίοι τον 8ο και, ιδιαίτερα, τον 9ο αιώνα περιβάλλουν τον αυτοκράτορα⁶⁸. Κομβικό σημείο αυτής της εξέλιξης αποτελεί η μνεία του Ιωάννη Στρούθου ως *βασιλικού δορυφόρου* στην *Ίστορία Σύντομο* του Πατριάρχη Νικηφόρου και ως *σπαθαρίου* στη *Χρονογραφία* του Θεοφάνη⁶⁹. Φαίνεται, λοιπόν, ότι έως την εποχή του Ηρακλείου, οι *σκριβωνες* ανήκαν στην αυλική ιεραρχία του παλατιού και η θέση τους αυτή αντανakλάται στη διατήρηση των τίτλων τους έως τις αρχές του 8ου αιώνα⁷⁰. Ήδη τον 9ο αιώνα η διοικητική υπαγωγή τους πρέπει να άλλαξε, καθώς οι *σκριβωνες* αναφέρονται ως ομάδα ενώ δεν σώζεται καμία ονομαστική μαρτυρία *σκριβωνος*.

Στα στοιχεία που συσχετίζουν τους *σκριβωνες* με τους σπαθαρίους προσθέτουμε το διακριτικό γνώρισμα των *σκριβώνων*, το μαχαιρίδιο ή ξίφος⁷¹, που διατηρήθηκε στα διάσημα των σπαθαρίων. Μεταξύ των διασήμων που επιδίδονταν στους *σκριβωνες* από τον αυτοκράτορα κατά την τελετή της αναγόρευσής τους, το *Περί*

65. ZACOS-VEGLERY, *Lead Seals* 1/3, αρ. 2901. Ο HALDON, *Praetorians*, 427 σημ. 312, συσχετίζει τον *σκριβωνα* Μαρίνο με τον ομώνυμό του, που μαζί με τον καρτουλάριο Θωμά βοήθησε τον *magister militum* Donus να καταστείλει τη στάση του καρτουλάριου Μαυρικού το έτος 642/3 στη Ρώμη· βλ. και πιο πάνω, σημ. 62. Γνωρίζουμε μόνο δύο σφραγίδες με τον τίτλο *βασιλικός σκριβων*: ZACOS-VEGLERY, *Lead Seals* 1/2, αρ. 1650, του 8ου αιώνα, και αρ. 2843, χρονολογημένη μεταξύ 659 και 750.

66. Για την επιρροή αυτών των αξιωματούχων, βλ. W. ΚΑΕΓΙ, *Byzantine Military Unrest 471-843*, Άμστερνταμ 1981, 78-80 και 203.

67. Η άνοδος των σπαθαρίων τον 7ο αι. συσχετίζεται με την παρακμή του τάγματος των εξκουβιτόρων και την επάνδρωση της σωματοφυλακής του αυτοκράτορα με σπαθαρίους· βλ. HALDON, *Praetorians*, 181-182, σημ. 238.

68. Όπως, για παράδειγμα, ο μετέπειτα αυτοκράτορας Λέων Γ' (717-741), ο οποίος υπήρξε *σπαθάριος* επί Ιουστινιανού Β': ΘΕΟΦΑΝΗΣ, *Χρονογραφία*, 391.10· πρβλ. HALDON, *Praetorians*, 185, σημ. 400.

69. ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ, *Ίστορία Σύντομος*, 47.24· πρβλ. ΘΕΟΦΑΝΗΣ, *Χρονογραφία*, 380.12, για το επεισόδιο της καταδίωξης και εξόντωσης του Τιβερίου, γιού του Ιουστινιανού Β' στο ναό των Βλακερνών.

70. HALDON, *Praetorians*, 291-293.

71. Βλ. πιο πάνω, σημ. 24 και 29.

βασιλείου τάξεως μνημονεύει τα *βεργία*⁷², γνωστά από τη στρατιωτική τους χρήση ήδη στο Στρατηγικό του Μαυρικού⁷³. Στις αυτοκρατορικές τελετές τα *βεργία* των σκριβώνων απηκούσαν ίσως την κηρύκειο ράβδο⁷⁴, η οποία άλλωστε συνδέεται με τις αποστολές τους μακριά από την πρωτεύουσα. Αυτή η παλαιότερη δικαιοδοσία τους, να διακηρύσσουν δηλαδή και να μεταφέρουν τις αποφάσεις του αυτοκράτορα επ' ονόματί του σε υπηκόους και συμμάχους, αποδίδεται στο *Περί βασιλείου τάξεως*, συμβολικά πλέον, με την πλαισίωση της αυτοκρατορικής συνοδείας από *σκριβώνες*.

Συνοψίζοντας, παρατηρούμε ότι το αξίωμα είναι συνδεδεμένο με τη Σύγκλητο και γνωρίζει την ακμή του μεταξύ του 6ου και του 7ου αιώνα, οπότε η υστερορωμαϊκή Σύγκλητος είναι ακόμη ισχυρή. Τότε οι *σκριβώνες* είναι πολυάριθμοι, κατέχουν δίγλωσσες σφραγίδες –τεκμήριο ενδεχομένως της ικανότητάς τους να χειρίζονται εξίσου τα ελληνικά και τα λατινικά– και πολλοί από όσους φέρουν αυτό το αξίωμα είναι γνωστές προσωπικότητες της εποχής. Το αξίωμα παύει να μνημονεύεται στις πηγές στο πέρασμα από τον 7ο στον 8ο αιώνα. Στη μεσοβυζαντινή εποχή οι *σκριβώνες* αναφέρονται στο *Περί βασιλείου τάξεως* ως μια ομάδα αξιωματούχων που υπηρετεί τον αυτοκράτορα στις δημόσιες εμφανίσεις του.

72. *De Cerimoniis Aulae Byzantinae* I, 23 (REISKE, 131.2). Τα διακριτικά αυτά ήταν κοινά για τις προηγμένες αξιωματούχων από τις Σχολές και τους Εξκουβίτορες και παρόμοια με αυτά των υπάτων έως τον 9ο αιώνα: ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ, *Listes*, 282-283. Για το *βεργίον*, βλ. και Ε. ΚΡΙΑΡΑ, *Λεξικό της Μεσαιωνικής Ελληνικής Δημόσιας Γραμματείας*, Θεσσαλονίκη 1975, τόμ. Δ', 97-98.

73. *Μαυρικού Στρατηγικόν*, XII B, 2, 14, 24, (έκδ. G. T. DENNIS-E. GAMILSCHEG, *Das Strategikon des Maurikios*, Βιέννη 1981, 420, 438, 484)· πρβλ. Τ. ΚΟΛΙΑΣ, *Byzantinische Waffen*, Βιέννη 1988, 179-180.

74. Ο DU CANGE, *Glossarium ad Scriptores mediae et infimae Graecitatis*, Lugduni 1687 [ανατ. Graz 1958], στήλ. 189, παραπέμπει στη Σούδα *βίργον, το κηρύκειον, ράβδος ἦν ἐκράτει ὁ κῆρυξ* για να ερμηνεύσει το *βεργίον*. Ωστόσο, το κωρίο αυτό απουσιάζει από την έκδοση της Σούδας, ενώ ούτε το λήμμα *κηρύκειον* (Σούδα, τόμ. Ι/3, 112.5-10, αρ., 1546) δεν ταυτίζεται με εκείνο του Du Cange· στο λήμμα επίσης, *κηρυκίνη ράβδος: ἡ τοῦ Ἑρμοῦ* (ό.π., 112.11, αρ. 1548) δεν αναφέρεται η λέξη *βεργίον*. Στην απαρίθμηση των αξιωμάτων δια *βραβείων* στο Κλητορολόγιο του Φιλοθέου μνημονεύονται απονομές ράβδων ως διακριτικῶν των μανδατῶρων (ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ, *Listes*, 91, 3-6) οι αρμοδιότητες των οποίων μοιάζουν με αυτές των *σκριβώνων*.